

Vogels van Audubon op expositie in Teylers Museum

Tussen 1827 en 1838 werkten graveurs in Engeland en Schotland continu aan het uitbrengen van de 435 met de hand ingekleurde kopergravures, die uiteindelijk het boek *The birds of America* van vogelschilder John James Audubon zouden vormen. Alle vogels van Noord-Amerika zijn daarin op ware grootte en in hun natuurlijke omgeving afgebeeld. Het is het grootste en duurste boek (in 2002 bracht een bij Christie's in Londen geveild exemplaar 8,8 miljoen dollar op) ter wereld. Van het toen geproduceerde aantal exemplaren (naar schatting 180) zijn er nog 120 compleet. Eén daarvan bevindt zich in Teylers Museum in Haarlem, waar van 3 november tot en met 20 januari 2008 een tentoonstelling van deze bijzondere tekeningen is ingericht.

Of zijn tekeningen van vogels 'mooi' zijn is niet aan de orde. 'Mooi' is een subjectief begrip en smaken verschillen, maar indrukwekkend zijn ze zeker. Audubon tekende op een formaat van 100 bij 70 centimeter en kon 'zijn' vogels daardoor tot in de kleinste details tonen. En dat was iets, wat zijn tijdgenoten niet kenden. Verreijkers bestonden in het begin van de 19^e eeuw nog slechts in laboratoria, waardoor een mooi en helder zicht op de meeste vogels een vorm van luxe was. Voor natuurliefhebbers ging er dan ook een wereld open, toen Audubon in zijn tekeningen de kleurrijke vogelpracht op ware grootte onthulde. Het gaf velen een stimulans om zich verder te verdiepen in de wonderen van de natuur.

Niet alleen waren zijn platen schitterend door alle verfijnde details die ze boden, maar vooral ook door de dynamiek die ze uitstraalden. Tot dan waren vogels op schilderijen en prenten afgebeeld als objecten, die statisch naar de schilder keken. Audubon daarentegen presenteerde de pracht en rijkdom van het Noord-Amerikaanse vogelleven in beweging. Zijn vogels zijn in actie. Snoepend van een besenstruik, op jacht naar insecten of luid zingend het territorium afbakend. Deze nieuwe vorm van afbeelden plus het grote formaat en daardoor de gedetailleerdheid van de tekeningen vormden de grote aantrekkingskracht van Audubons vogelplaten. Ze maakten zijn boek spraakmakend.

John James Audubon, de onwettige zoon van een Franse handelsagent, is in de loop der tijd uitgegroeid tot hét symbool van natuurbescherming in de Verenigde Staten. Aanvankelijk verzamelde hij zijn objecten door ze simpelweg uit de lucht te schieten, waardoor hij in elk geval de kans kreeg ze nauwgezet te bestuderen; later richtte Audubon zich veel meer

op natuurbescherming. Zijn grote betrokkenheid bij de natuur en zijn werkelijkheidsgetrouwe tekeningen van alle inheemse Amerikaanse vogels hebben hem eeuwige roem gebracht.

De Visarend van Audubon in volle actie.

Van jongs af aan stroomde de jonge in 1785 geboren Audubon de omgeving van Nantes af, waar hij vogels ving, die opzette en vervolgens tekende. In 1803 werd hij naar Amerika gestuurd. In de omgeving van Philadelphia kreeg hij volop de gelegenheid zijn geliefde hobby uit te oefenen. Op 23-jarige leeftijd trouwde hij en verhuisde naar Louisville in Kentucky. Hier ontmoette hij de ornitholoog Alexander Wilson, die voor hem een grote stimulans betekende om zijn onderzoekingen voort te zetten. Audubon was weinig gelukkig in zaken, verhuisde regelmatig en werkte gestaag aan uitbreiding van zijn kennis over de natuur en vogels. Gedreven door zijn nieuwsgierigheid, energie en artistieke inslag verkreeg hij geleidelijk een grote kennis over het leven van de vogels.

Het resultaat was een dikke map vol grote tekeningen, die hij wilde publiceren. In Amerika vond hij echter geen gehoor en vandaar dat hij in 1826 zijn heil in Engeland zocht. De daaropvolgende twaalf jaar kwamen er in Edinburg en Londen 435 ingekleurde kopergravures uit van zijn *The birds of America*. Een begeleidend tekstboek, de *Ornithological biography* verscheen afzonderlijk in vijf delen. Het boek verschafte hem vrij toegang tot de belangrijkste wetenschappelijke en culturele kringen uit het begin van de 19^e eeuw, waar 'The American woodsman' met groot respect werd ontvangen.

In 1839 werd in Engeland het werk aan de vanwege hun omvang als dubbel-olifant aangeduide platen beëindigd. Audubon keerde terug naar Amerika. Hij bracht zijn tijd door met reizen, het uitbrengen van een zogeheten octavo-editie van *The birds of America* met naar verluidt inferieure afbeeldingen vergeleken met die uit de eerste serie en een boek over viervoetige zoogdieren. Audubon heeft de voltooiing van dit laatste boek tussen 1845 en 1854 niet meer mogen meemaken, want hij stierf in 1851 op 66-jarige leeftijd.

Het is vooral de druktechniek en het meesterschap van graficus Robert Havell geweest, die *The birds of America* tot een uniek boek hebben gemaakt. Havell slaagde er niet alleen in het enorme formaat over te brengen op de kopergravure, maar ook om meerdere waterverfstudies tot een plaat samen te smelten. Dankzij zijn grote technische begaafdheid lukte het Havell een prachtig lijnen- en kleurspel op zijn platen te creëren.

Uiteindelijk ontfermden 161 inschrijvers zich over de platen. In 1937 waren er nog 133 sets compleet. Inmiddels zijn dat er nog slechts 120, omdat sommige bezitters losse platen uit hun collectie hebben verkocht. De originele platen van Audubon zijn in het bezit van The New York Historical Society. Regelmatig worden er nog herdrukken gemaakt van het werk. Zo is in 1972 het originele exemplaar van Teylers Museum gebruikt om een complete herdruk te maken van 250 exemplaren.

Teylers Museum laat in de expositie *Vogels van formaat. Het meesterwerk van Audubon* de vijf delen van het spectaculaire boek zien.

De tentoonstelling geeft tevens een beeld van hoe vogels vanaf de 18^e eeuw tot heden worden bekeken en weergegeven. Niet alleen zijn er de spectaculaire tekeningen van Audubon, maar ook hedendaagse films en kleurenfoto's te zien.

Tijdens de tentoonstellingen zijn er workshops, lezingen en excursies. Teyler maakt de meeste activiteiten pas later bekend, maar de excursies zijn georganiseerd in samenwerking met de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland. Een overzicht:

Vogels kijken in de Kennemerduinen

In de duinen vlakbij de kust zijn altijd veel vogels te vinden. Vooral de besrijke duindoorns trekken veel vogels aan. Het Vogelmeer en het Spartelmeer zijn altijd goed voor een aantal interessante waarnemingen. **Zaterdag 17 november 2007.** Excursieleider Han Buckx. Verzamelen om 10 uur bij het informatiepaneel bij restaurant Parnassia.

Vogels kijken in de Amsterdamse Waterleidingduinen

Dit duingebied is rijk aan water. In de winter trekt dat water veel vogels aan. U maakt kans op allerlei soorten eenden, reigerachtigen en IJsvogels. Ook roofvogels zijn in dit gebied goed vertegenwoordigd. **Zaterdag 29 december 2007.** Excursieleider Antje Ehrenburg. Verzamelen om 13 uur bij ingang Panneland bij Vogelenzang.

Vogels kijken in de polders rond Spaarnwoude

In de natte weilanden van dit veenweidegebied verblijven veel soorten vogels. Tijdens de wandeling zien we allerlei soorten eenden, steltlopers en roofvogels. De laatste jaren verblijft er ook vaak een Slechtvalk. **Zaterdag 19 januari 2008.** Excursieleider Johan Stuart. Verzamelen om 10 uur op het parkeerterrein bij de Stompetoren in het dorpje Spaarnwoude.

Verrekijker mee. Warme kleren en stevige schoenen aan. Honden thuis laten. Aanmelden is nodig: Johan Stuart, 023-5389481 of j.stuart@planet.nl.

Jan Kuys